

Orijinal Kaynak: Tolan, John. (2019). “Muhammad, Republican Revolutionary?”, *History Today*.

Atıf Şekli: Tolan, John. (2019, Ağustos 30). “Muhammed Bir Cumhuriyetçi Devrimci mi?”, Çev. Fatma Nur Dolu, *Sosyal Bilimler*, Link: sosyalbilimler.org/muhammed-cumhuriyetci-devrimci

Muhammed Bir Cumhuriyetçi Devrimci mi?

John Tolan

Türkçesi: Fatma Nur Dolu

17. yüzyıl İngilteresi’nde İslam hakkında konuşmak, yönetimdeki otoriteleri eleştirmenin bir yoluydu. İlk Kuran tercümesinin önsözü “bir firari gürûhunun lideri”nden bahsettiğinde, peygamberi mi yoksa Oliver Cromwell’i mi hedef almaktaydı?

Nisan 1649’da I. Charles’ın idamı ve İngiliz Milletler Topluluğu’nun kurulmasından sadece üç ay sonra, Kuran’ın ilk İngilizce tercümesi yayımlandı. Kimliği bilinmeyen tercüman (bazı uzmanlar Thomas Ross olduğunu düşünmekte) Arapça bilmiyordu. André de Ryer’in 1647 Fransızca tercümesinden yararlanmıştı. Yayın, huzursuzluğa neden oldu. İngiliz Milletler Topluluğu yetkilileri matbaacı Robert White’ı tutukladı, basılı kopyalara el koydu ve bir duruşma düzenledi. Nihayetinde tüm müdahil olanlar aklandı ve yayına ruhsat verildi.

Hem okurları yatıştırmak hem de tercümeyle temize çıkarmak amacıyla eski kraliyet din görevlisi Alexander Ross okurlarına İngilizce Kuran’ın yayımlanmasının tehlikeli olmadığına dair güvence veren kısa bir “ihtar” yazdı. Parlamento komisyonu mu bu ihtarı ondan talep etti yoksa akrabası olan Thomas Ross ya da işin içinde olan diğerleri projede onun adını kullanmanın akıllıca olduğuna mı hükmettiler belli değil. Şu veya bu şekilde, Alexander Ross, Muhammed’in hatalarının çalışmaları herhangi bir kitap sergisinde bulunabilecek pek çok sapkın Protestan’dan daha kötü olmadığını ileri sürdü. Ross’un Kuran tercümesi için merkezi gerekçesi onun, “büyük ikiyüzlü” Muhammed’in maskesini düşürmek için en etkili araç olduğudur.

Thomas Ross bir önsöz yazdı: “Tercümandan Hristiyan Okur’a”. Önsözde yayımı durdurmaya çalışan İngiliz Milletler Topluluğu yetkililerini dolaylı olarak eleştirirken aynı zamanda Kuran’ın yayımlanmasını gerekçelendirdi. Tehlikenin olmadığını, öylesine “ham” ve “tutarsız” bir metnin İngilizleri dillerine tercümesi yapılmış diğer Avrupalılardan daha çok cezbetmesi gerektiğini iddia etti. Neden öyleyse Cromwelliyen otoriteler onu engellemeye teşebbüs etti? Ross, elbette onları açıkça eleştiremezdi fakat düşüncelerini iyi bir biçimde ortaya koydu:

(Hristiyan Okur), kendilerinin ve refah ve fikirlerini takip ettiklerinin (Türkler gibi) dindeki sebatsızlıklarının bilincinde olan bazıları bunda gönülsüz olsa da işbu Eseri görmeli. Şu konuda kendimden eminim ki; eğer onların budalalıklarının sizi bozmasından kendinizi koruyacak kadar ortodoks Dine gerçekten adanmışsanız bu eserin sizi incitmeyecek ve bir kere Müjde'nin Güneşi'ni terk eden o Yığındakiler Kuran'ın bu aldatıcı umudunun (Ignis Fatuus) tuhaf ışıklarını takip ederek mutlak karanlığa sapacaklar. Yalnızca Fransızcadan tercüme etme emeğinde bulunduğum naçizane eseri size takdim ediyorum. Kuşkusuz bu, Evrenin çok büyük fakat en çürük parçasını hasta eden bir zehre sahip. Bu eser belki sizde Hristiyanlık sıhhatini pekiştirmek için bir Panzehir sağlar.

Ross sarsılmaz ve sağlıklı bir Hristiyanlığa, diğer bir deyişle "ortodoks din" olarak takdim edilen Anglikanizme sahip okurlara hitap ediyordu. Bu Ortodoks Hristiyanların öte tarafında ve karşısında artık İncil'i takip etmeyenlerin, davranışları "dinde sebatsızlıklarını" gösterenlerin, Türklerin, bundan başka da kralı öldüren ve Kilise'ye saldıran Cromwellyenlerin "yığın"ı vardı.

Thomas Ross kral taraftarı olarak yaptığı parlamentarizm eleştirilerini Müslüman karşıtı polemlerinde gizler. "Mahomet"ın, "vahşi bir Pagan"ın, amcası Abdul Muttalib'in İsmail'i köle tacirlerine sattığı bir yetimin kısa ve son derece polemlik bir biyografisini verir. O, sonunda ona sapkın doktrinleri öğreten, teslis ve enkarnasyonu reddeden, İsa'nın kutsal bir insan ve bir peygamberden daha fazla bir şey olmadığını vaaz eden Sergius isimli entrikacı bir Nasturi keşişin pençesine düştü. Tutkulu bir şekilde bir peygamber addedilmeyi arzulayan Muhammed "üçra bir mağaraya inzivaya çekilir" ve halka yeni peygamberi methetmelerini vaaz etmek için Sergius'tan ayrılır. Tanrı, rahmetiyle, Muhammed'i "düşme hastalığı" (epilepsi) ile sarsmak suretiyle doğru yola iletmeyi arzuladı fakat Muhammed "tövbe etmek yerine kötü emelini gerçekleştirmek için fırsattan istifade etti". Sara nöbetleri baş melek Cebrail'in mevcudiyetinin neticesiymiş gibi davrandı. Üstelik bu, daha büyük itibar ve hürmet uyandırdı.

Fakat Ross'un ilgisini en çok çeken şey Muhammed'in dini ıslahat kisvesi altındaki politik devrim projesidir. Bir peygamber olmaktan memnun değildir, der Ross, Muhammed kral olmak için entrikalar çevirir. Bu anlamda, çok eşliliğe izin vererek ve kösnül hazlarla dolu cennetsel bir ikâmet vaat ederek onların en temel içgüdülerini tatmin etti. Bu suretle, der Ross, Muhammed "halkın çok sayıda fakat bayağı kesimini" cezbetmeye muvaffak oldu. "Tıpkı Cromwell gibi" demek istedi belki, fakat elbette böyle söylemez Ross. Parlamento destekçilerinin, bu Muhammed tasvirinin muhatapları olduğu devamında daha da belirginleşir. O, "Din ıslahatı kisvesi altında pek çok takipçi kazanmıştı". Şimdi "halkın sıkıntılarında bir diğerini, özgürlüğü boyunduruğu altına almayı tasarladı ve onun Tanrı'nın takdiri olduğunu beyan etti." İngiliz devrimciler dini ıslahat (daha büyük hoşgörü ve Anglikan Kilisesi'nin servet ve nüfuzunun dizginlenmesi) yaptı ve İngiliz halkının öz yönetimi konusunda özgürlüğünü savundu. Muhammed de aynısını yapar: Kölesi Zeyd'i evrensel özgürlük adına azat eder.

Bu tuzak, şöhretini çoğalttığından beraberindekileri artırdı. Halk yığınları, etkileyici yenilik ve bir durum değişimi nedeniyle her gün kendilerini onun zümresine kattılar. Arabistan'ın tüm kesimlerinden köleler Efendilerini terk ettiler ve Kurtarıcıları olarak ona sığındılar ve onun Yasası'nı kurtuluşlarının aracı olarak kabul ettiler. Onun takvasıyla abartılı biçimde gurur duyarak emri üzerine canlarını feda etmeye hazır olan onları taburlara ayırdı ve çöllerde yolculuk eden Tüccar Kervanları'nı soymaya gönderdi. Ve bu sayede gasp ile hazinesini çoğalttı. Ve maiyetindekiler günden güne, bu özgürlük sayesinde her kötülüğü eyleme geçirmek için ona başvuran bir Firari ve Aylak yığını ile artıyordu. Onları, Yasası'nın tasdik edilmesi ve peşinde olduğu güç için kullanmak düşünceleri ile uzun uzadıya meşgul oldu. Bunun, teşkilatına giden hazır bir yol olduğunu biliyordu.

Diğer bir deyişle, Muhammed bir demagog ve bir devrimcidir. O Cromwell'dir. Gasptan ve yağmadan haz alan ve eylemlerini özgürlüğe isnat ederek yücelten bir firari ve aylak güruhunun, Ortodoks Hristiyanlık doktrinini ve kilisenin imtiyazını keyifle ayaklar altında çiğneyen sefahat düşkünü bir kötüler yığınının lideridir. Nitekim, Muhammed Cromwell ya da belki Cromwell Muhammed'tir. Thomas Ross, Devlet Konseyi ile daha önce yaşadıklarından çok daha büyük bir sıkıntıya neden olacağı için iki türlüünü de söyleyemez. 1654'te (Kuran tercümesiyle ilgili olmayan bir meseleyle) vatana ihanet suçu şüphesiyle tutuklanan Ross, sonra kefaletle tahliye edildi, daha sonra sürgündeki II. Charles'a katılmak için Köln'e gitti.

Diğer kral taraftarı yazarlar da Cromwell'i Muhammed ile mukayese ettiler. Lancelot Addison, *First State of Mahumedism* (1678) adlı eserinde, Muhammed "şimdiye kadar asla emsali görülmemiş bir şekilde ihtirasını ve adaletsizliğini din kisvesi altında çok iyi idare etti. Bu büyük sahtekârın ona en yakın ve özdeş nüshası son taht gaspçısıdır." (ki bununla şüphesiz Cromwell'i kastetmekteydi) der. Diğer kral taraftarları kutsala karşı saygısızlığın kanıtı olarak "Türkçe Kuran (Turkish Alcoran)"ın yayımlanmasına izin verdiği için hükûmeti şiddetli bir biçimde eleştirdiler. Bunun yanında Thomas Ross için, hükûmetin onu sansürleme arzuları onların Türk gibi olduklarını göstermişti. Kral taraftarları için, Cromwell ve onun "yığın", Muhammed ve Türkler gibi, dini aşağıladılar ve iyi bir hükûmetin temellerini baltaladılar.

Kral taraftarları ve parlamento yanlıları tıpkı 16. yüzyılda Katolik ve Protestanların yapmaya koyuldukları gibi Muhammed ile kıyaslama suretiyle birbirlerini aşağılarken bu tür mukayeselerin polemik şiddeti zamanla körleşti. Dini ve politik sistemler üzerindeki münakaşalarda, İslam pek çoğu arasından rakip inanç hâline geldi. Hristiyan mezheplerinin pek çoğundan ne daha iyi ne daha kötüydü. Osmanlı İmparatorluğu'nun dini hoşgörüsü bazı İngilizler için bir model oldu. Yine de bu yazarların hiçbiri peygamber Muhammed'i olumlu bir figür olarak sunmadı.

Hiçbiri, yani, Henry Stubbe 1671'de *Originall & Progress of Mahometanism*'ini kaleme alana kadar hiçbiri. Stubbe, Müslüman peygamberi hurafe ve Hristiyan ruhban sınıfının gayrimeşru gücüne karşı savaştan ve saf, lekelenmemiş bir tek tanrıcılığa dönmeye çabalayan büyük bir reformcu olarak nitelendirir. Stubbe'in Muhammed'i dini bir

reformcu, sevilen ve hayran olunan bir yönetici ve bilge yasa koyucudur. Stubbe peygamberi böylesine övgü dolu ifadelerle sunan ilk Avrupalı gayrimüslim olur. Ancak Alexander ve Thomas Ross gibi, Stubbe Muhammed hakkında yazarken her şeyden önce İngiliz politikası hakkında yazıyordu. Stubbe, Thomas Hobbes'un arkadaşı ve hayranıydı. Onunla sık sık mektuplaşırdı. 1650'lerde, Stubbe, Hobbes'un Leviathan'ının Latince tercümesi üzerinde çalışmaktaydı. Stubbe'in aç gözlü bir rahipler sınıfının eline güç vermeden ahlakı sağlamak ve otoriteyi muhafaza etmek için basit, doğal bir dinin kaidelerini kullanan Muhammed'i *Leviathan*'ın müşfik hükümdar modeline tam anlamıyla uyar.

Hobbes tek Tanrı'nın onuruna adanmış sivil, doğal bir din önerdi. Onda Tanrı'nın doğası hususundaki anlamsız tartışmalar yasaklanmıştı. Çünkü "Tanrı'nın doğası hakkındaki tartışma yığınları... O'nun onuruna yönelik değil, bizim kendi zekâlarımızın ve ilmimizin onuruna yöneliktir ve O'nun kutsal adının münasebetsiz ve anlamsız suiistimalinden başka bir şey değildir". Stubbe'in Muhammed'i ilkel Hristiyanların diniyle uyumlu olan doğal tek tanrıcılığın basit bir biçimine dönen Hobbesiyen bir hükümdardır. Stubbe'in çalışması sadece din tarihinde akademik bir egzersiz değil, Anglikan Kilisesi ve monarşiyi hedef alan polemik bir çalışmadır. İlk Hristiyanların basit, rasyonel tek tanrıcılığına dönmek için kral, Muhammed gibi, rahiplerin güçlerini ellerinden almalı ve hurafe öğretiyi yasaklamalıdır. Ayrıca tıpkı "Mahometan"ların yaptığı gibi muhtelif kültürlerin uygulanmasına izin vermelidir. Başka bir ifadeyle, II. Charles yeni bir Muhammed olmalıdır.

17. yüzyıl İngilteresi'nde, İslam ve özellikle Muhammed hakkında konuşmak daha doğrudan bir eleştiri mümkün olmadığına yönetimdeki otoriteler, Kral, Kilise ya da İngiliz Milletler Topluluğu'nu eleştirmenin bir yoluymuştu. İslam'ın bu retorik kullanımının neticelerinden biri onun benimsenmesi olacaktır. Muhammed artık uzak, yabancı bir figür değil, aşına olunan biri, hayran olunan ya da hor görülen bir cumhuriyetçi devrimci hâline geldi. Müteakip yüzyılda, Fransız yazarlar, ruhban sınıfı karşıtı bir kahraman, Katolik ruhban sınıfının imtiyazlarını ilga etmesi gereken aydın Avrupalı hükümdarlar için bir örnek olarak tasvir ederek Peygamberi benzer şekilde kullanacaklardı.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan sosyalbilimler.org, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube'da [@sosbilorg](https://www.facebook.com/sosbilorg) kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*'i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten aboneliği olarak, belirli aralıklarla *Sosyal Bilimler*'de yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

Sosyal Bilimler'de yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.